

Učešće Treće armije u završnim operacijama

Polazeći od ocena uvodnog referata, kojim su jasno fiksirane osnovne karakteristike dejstava svih armija u završnoj ofanzivi, želeo bih da skrenem pažnju na nekoliko momenata i činjenica, koje su bile od posebnog značaja u operacijama Treće armije.

1. Za nemačku komandu Jugoistoka i sve nemačke više štabove, dravski front je od kraja 1944. godine postao jedan od najosetljivijih i najdelikatnijih elemenata celokupnog odbrambenog sistema u našoj zemlji. Njegova specifična težina postala je još naglašenija nakon što su jedan puk Crvene armije (8. decembra 1944. godine) i jedinice 36. i 51 vojvođanske divizije (polovinom januara 1945. godine) prešle na desnu obalu Drave, što je osetno poremetilo i izmenilo postojeći odnos snaga u našu korist. Istog dana kada su preko Drave prebačene jedinice Crvene armije, u rejonu Moslavina — Čađavica reku je prešla i 16. divizija, a kako su u Slavoniji u to vreme jedinice Šestog i Desetog korpusa izvodile veoma uspešne ofanzivne akcije, nemačke i kvislinške komande i štabovi su se ubrzo našli u izuzetno teškoj operativnoj situaciji. Napominjem da je veliki deo Slavonije već bio oslobođen od jedinica Šestog korpusa (uključujući i Viroviticu), te da su se žestoke borbe vodile oko Kloštara i Pitomače, između Desetog zagrebačkog korpusa i kombinovanih nemačko-ustaških snaga.

Za komandu Jugoistoka više nije bilo nikakvih dilema: u njenim procenama se sve više spominjala mogućnost povezivanja dejstava naših snaga u Slavoniji sa operacijama Prve armije, što je

nedvosmisleno upućivalo na zaključak da to spajanje može dovesti do odsecanja nemačkih trupa u Sremu (njihovog 34. korpusa), pa čak i potpunog sloma i kraha sremskog fronta. S tim u vezi, kada se čuje i pitanje: »Da li su jedinice Treće armije mogle biti aktivnije i više doprineti olakšavanju borbene situacije na frontu Prve armije u Sremu?« Lično smatram da za ofanzivnu aktivnost širih razmera nije bilo uslova, mada moram da kažem da ima i drugačijih mišljenja.

Nemci su, očigledno, taj zastoj ubrzo iskoristili. Pošto su stabilizovali situaciju na sremskom frontu, već početkom februara preduzeli su protivofanzivu u severnim područjima Slavonije i na Dravi (operacija »Vukodlak«), za koju su angažovali dve sopstvene divizije (od kojih su jednu — 7. SS diviziju »Princ Eugen« izvukli sa sremskog fronta), jednu konjičku kozačku diviziju, dve ustaško-domobranske divizije, deo policijske divizije »Štefan«, i druge jedinice. Sve te snage krenule su u napad 6. februara u pravcu Virovitice i Barča, sa ciljem da okruže i unište naše jedinice na tzv. virovitičkom mostobranu.

Kao što je poznato, ta operacija Nemaca završila se polovičnim uspehom. Posle trodnevnih žestokih borbi, 16. i 36. divizija uspele su da se, pod vrlo teškim uslovima, prebace na levu obalu Drave u širi rejon Barča, a u isto vreme prebacila se i Osiječka brigada 12. divizije. Jedinice 51. divizije prebačene su na levu obalu Drave nešto ranije. Zajedno sa borcima, Dravu je prešao i veliki broj ranjenika i mnogo naroda, što je nametnulo nove probleme pozadinskoj organizaciji Treće armije.

2. Što se tiče forsiranja reke Drave u vreme proboja sremskog fronta, hteo bih posebno da naglasim obimnost partijsko-političkih i materijalno-tehničkih priprema u Baranji, koje su trajale oko mesec dana. Tajnost priprema bila je očuvana u najvećem stepenu, a zahvaljujući intenzivnom delovanju komunista i političkih radnika skoro svaki borac je upoznat sa značajem i težinom predstojećeg zadatka.

Uspehu u forsiranju Drave, pored odlučnosti, hrabrosti i požrtvovanja boraca i starešina, doprinela je i smela odluka Štaba Armije da se prelaz izvrši na širini od oko 30 km, istovremeno sa sve tri divizije. To je onemogućilo neprijatelju da efikasnije interveniše svojim oskudnim rezervama, ali je i Trećoj armiji usporilo tempo nastupanja, jer u drugom ešelonu nije imala ni jednu slobodnu diviziju. Da je u toj situaciji Treća armija bila ojačana bar još jed-

nom divizijom, uspeh bi, verovatno, bio znatno veći, a prodor prema Našicama znatno brži i sa većim efektom. Na sporiji tempo nastupanja Armije prema jugu donekle ju uticalo i nešto sporije dejstvo 40. divizije Šestog korpusa sa Krndije u pravcu Našica, iako je — u celini uzev — Šesti korpus izvršio sve svoje operativne zadatke na najbolji način.

Sve pomenute i mnoge druge okolnosti o kojima ovde nije bilo reči, nisu, međutim, ozbiljnije poremetile planove Štaba Armije o izvođenju operacije. Njena prva faza je završena u predviđenom roku, na planiranoj dubini i sa izuzetnim uspehom, što je već samo po sebi predstavljalo najpouzdaniju garanciju uspešnog realizovanja narednih etapa i novih zadataka.

3. U vreme izbijanja jedinica Treće armije pred tzv. Zvonimirovu liniju, u Štabu Armije nije bilo dovoljno podataka o situaciji u severoistočnom delu Slovenije, a pogotovo u zoni dejstva Armije na području Celje, Maribor, Dravograd. Razlog je bio u prekidu svih veza sa Glavnim štabom Slovenije, a naročito sa Štabom Četvrte operativne zone, koja se sticajem okolnosti, našla u centru zbivanja tih dana. Da su članovi Štaba Armije bili bolje upoznati sa situacijom u tom delu Slovenije, oni bi, svakako, ranije pregrupisali svoje snage i ojačali ih na pravcu Maribor — Dravograd — Celovec, koji je bio od prvorazrednog značaja. Prve informacije dobili su tek 10. maja ujutro od načelnika Glavnog štaba Slovenije, druga Mila Kilibarde, dakle onog dana kada je 51. divizija ulazila u Maribor. Štab Armije naredio je da se Šesta brigada 36. divizije što brže prebaci u rejon Dravograda i pojača slovenačke jedinice koje su se našle u tom rejonu, ali je to, ipak, bilo nedovoljno. Meni ni danas nije jasno zašto je 51. divizija iz Maribora prebačena u rejon Dravograda tek 12. maja, dakle u poslednji čas, čime je, verovatno, propušteno dragoceno vreme. I pored toga, ona je uspela da, zajedno sa »Tomšičevom brigadom« 14. divizije, Šestom brigadom 36. divizije i 12. slavonskom proleterskom brigadom 12. divizije, zatvori mostove kod Dravograda, Poljane i Črna, i tako preseče odstupnicu nemačkim i kvislinškim trupama koje su bežale iz Jugoslavije. Hteo bih da kažem da su i sve druge divizije Treće armije uspešno izvršile dobijene zadatke, s tim što bih posebno izdvojio jedinice 16. i 17. divizije, koje su u poslednja dva dana rata (13. i 14. maja) imale osećne gubitke.

Operacije Treće armije u severnoj Hrvatskoj i Sloveniji ponovo su potvrdile izuzetan značaj jednog od bitnih principa naše ratne veštine — da se najbolji i najbrži rezultati postižu ako se uspostavi

što sigurnija i bolja veza između jedinica koje djeluju na frontu i onih koje operišu u pozadini protivnikovog borbenog rasporeda. Pri tome ne mislimo samo na tehničku i radio-vezu, već, pre svega, na operativnu i borbenu, na sinhronizaciju njihovih dejstava, na idejno, akciono i operativno sadejstvo. Smatram da je to načelo ratne veštine zadržalo svoju aktuelnost i u našoj savremenoj koncepciji opštenarodne odbrane, te da ga treba — kao i sva druga naša ratna iskustva — pažljivo izučavati i ugrađivati u vojnu teoriju i praksu.